

Social Sciences Indexed

International
SOCIAL MENTALITY AND
RESEARCHER THINKERS JOURNAL
Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
SMARTjournal (ISSN:2630-631X)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

2019

Vol:5, Issue:20

pp.987-1002

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

ALAADDİN KEYKUBAD DEVRİNDE TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN İTALYAN ŞEHİR DEVLETLERİ VE DİĞER LATİN TOPLULUKLARI İLE OLAN SİYASİ, İKTİSADİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ¹

ALAADDIN KEYKUBAT SELJUK ERA IN THE TURKEY WITH THE POLITICAL STATE OF THE ITALIAN CITY-STATES AND OTHER LATINO COMMUNITIES, ECONOMIC AND ECONOMIC RELATIONS

Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ağrı/ Türkiye

Emre ERDEM

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Çağ tarihi ABD. Yüksek Lisans, Ağrı/Türkiye

Article Arrival Date : 30.04.2019

Article Published Date : 19.06.2019

Article Type : Review Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.298>

Reference : Bedirhan, Y.; & Erdem, E. (2019). "Alaaddin Keykubad Devrinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin İtalyan Şehir Devletleri Ve Diğer Latin Toplulukları İle Olan Siyasi, İktisadi Ve Ekonomik İlişkileri", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 5(20): 987-1002

ÖZET

Sultan Alâeddin Keykubad, yaklaşık on sekiz sene süren saltanatı boyunca her alanda istikrarlı bir politika takip etmiştir. Dış politikada da akılcı, uzlaşmacı ve ileri görüşlü bir siyaset izleyen Alâeddin Keykubad, bu sayede Türkiye Selçuklu Devleti'ni siyasi, ticari ve kültürel bir güç haline getirmeyi başarmıştır. Alâeddin Keykubad, ülkesinin bağımsız bir şekilde mevcudiyetini devam ettirebilmesi için Anadolu'dan geçen uluslararası ticaret yollarının gelirinden maksimum seviyede pay almak istemiş, dış siyasetini de bu temel üzerine oturtmuştur. Nitekim tahta çıktıktan hemen sonra Avrupa ülkelerine karşı Venedik Dukalığına bazı ticari ayrıcalıklar veren bir anlaşma imzalamış; bu anlaşmadan kısa bir süre sonra da ilk seferini önemli bir liman şehri olan Alâiye üzerine düzenlemiştir. Alâeddin Keykubad, komşu devletlerle olan münasebetlerinde gereksiz risklerden kaçınmış ve otoritesini sarsacak düzeyde olmadıkça anlaşmazlıkları barış yolu ile çözmüştür. Zira, Moğollara, Eyyubilere ve Celâleddin Harezşah'a karşı izlediği bu siyaset sayesinde, hem ülkesini olası bir yıkımdan korumuş, hem de herhangi bir istila hareketine karşı zaman kazanıp, önlemlerini almıştır. Ancak, son bağımsız Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra, onun izlediği başarılı siyaset halefleri tarafından devam ettirilemeyince, Türkiye Selçuklu Devleti Moğolların hâkimiyetine girmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Selçuklu Devleti, Alâeddin Keykubad, Dış Politika, Ticaret

ABSTRACT

Sultan Alaeddin Keykubad has followed a stable policy in all areas throughout his eighteen year reign. In foreign policy, rational, conciliatory and forward-thinking policy followed Alaeddin Keykubad, the Seljuk Empire in Turkey whereby the political, commercial, and has managed to become a cultural force. Alâeddin Keykubad wanted to get the

¹ Bu makale "Sultan I. Alâeddin Keykubad Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti'nin Komşu Devletlerle Olan Siyasi İlişkileri" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

maximum share of the international trade routes passing through Anatolia in order to maintain his country's independent existence and he built his foreign policy on this basis. As a matter of fact, he immediately signed a treaty with some commercial privileges against European countries against the Duchy of Venice in Europe; shortly after this agreement, he arranged his first voyage on the Alâiye, which is an important port city. Alâeddin Keykubad resolved disputes peacefully, unless he avoided unnecessary risks and discredited his authority in his relations with neighboring states. Because of this policy which he followed against the Mongols, Ayyubids and Jalaeddin Harezmsah, he protected his country from possible destruction and gained time and measures against any invasion movement. However, after the last independent ruler of Turkey Seljuk State Alaeddin Keykubat death by ettirilemeyin successfully continued by his successors follow politics, Turkey has entered the Mongol domination of the Seljuk State.

Keywords: Turkey Seljuk State, Alaeddin Keykubat, Foreign Policy, Trade

1. GİRİŞ

Türkiye Selçuklu Devleti, I. Kılıç Arslan'ın vefatından (1107) sonra eski kudretini yitirmeye başlamıştır. Bu vaziyetten faydalanan Ermeniler de Toroslarda hâkimiyet sağlayarak, Kilikya Ermeni Krallığı'nı kurmuşlardır. Yine aynı dönem, Haçlılar da Urfa, Antakya ve Maraş'ı alarak, buralarda Haçlı kontlukları kurmuşlardır.² Bununla birlikte, II. Kılıç Arslan'ın (1155-1192) Selçuklu tahtına çıkmasından sonra eski gücünü tekrar kazanan Türkiye Selçukluları, fetih harekâtına kaldıkları yerden devam etmişlerdir.³ Bu sırada İngiliz kralı Arslan Yürekli Richard, (1157-1199) 1191 yılında Kıbrıs'ı zapt etmiştir. Ardından da burayı 1192 senesinde eski Kudüs kralı Guy de Lusignan'a (1150-1194) satmıştır. Böylece, Urfa ve Antakya'dan sonra Kıbrıs'ta da bir Haçlı devleti kurulmuştur. Bu tarihten itibaren Kıbrıs, Haçlıların Anadolu, Mısır ve Suriye üzerine düzenleyeceği seferler için bir üs konumuna gelmiştir.⁴ Öte yandan, Haçlılar sayesinde Akdeniz ticareti hızlı bir şekilde ilerlediği için Venediklilerin, İtalyanların ve Cenevizlilerin Kıbrıs ve Anadolu'daki etkinlikleri de artmıştır. Ancak bu devletlerin etkinliğine son verip, Anadolu'nun ticari kontrolünü elde tutmak isteyen I. Gıyaseddin Keyhüsrev, 1207 yılında, Kıbrıs Latin Krallığı'nın tabiiyetinde bulunan Antalya hâkimi Aldobrandini'nin üzerine sefer tertip etmiştir.⁵ Anadolu kıyılarını ele geçirmek isteyen Kıbrıs kralı da bu Selçuklu taarruzuna karşı kendisini metbû tanıyan Aldobrandini'ye yardım göndermiştir. Buna rağmen Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Antalya'yı ele geçirmiş ve böylece ilk kez Türkiye Selçuklu Devleti ile Kıbrıs Latinleri arasında dostluk temennileri ve ticari koşulları içeren bir antlaşma imzalanmıştır.⁶ Fakat Antalya'nın Selçuklu hâkimiyetine girmesi, Kıbrıs Latinlerini rahatsız etmiştir. Bundan dolayı Kıbrıs Latinleri, I. İzzeddin Keykavus'un Sinop muhasarası ile meşgul olmasından yararlanarak, 1214 yılında Antalya'yı tekrar ele geçirmişlerdir.⁷ Bunun üzerine Türkiye Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus, Antalya'yı Latinlerden geri almak için Kıbrıs Latin kralının naibi Gautier de Monbeliart ve diğer Haçlı kuvvetlerine taarruz ederek, 1216 yılında Antalya'yı tekrar fethetmiş ve iki devlet arasında ticari şartlar içeren yeni bir anlaşma imzalanmıştır.⁸ Kıbrıs Latinleriyle yapılan bu son anlaşmadan sonra da Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu ticaretinde büyük bir güç haline gelmiştir.⁹

2. VENEDİK DUKALIĞI İLE OLAN İLİŞKİLER

Haçlı seferleri neticesinde Doğu ile Batı arasında yükselen münasebetler, ticareti de olumlu bir şekilde etkilemiş ve en kestirme, en güvenilir yol olarak görülen Anadolu, tüm transit güzergahların kesişme noktasında mühim bir önem kazanmıştır.¹⁰ Bu gelişmelerin neticesinde de Anadolu'daki

2 Uyumaz, Emine, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s.85.

3 Çavuşdere, Serdar, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar" *Tarih Okulu Dergisi*, sayı:4, 2009, Erişim Tarihi: 24 Mart 2018, s.56.

4 Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999, s.145.

5 Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s.85-86.

6 İbnü'l Esir, *el Kâmil Fi't-Tarih*, cilt:11-12, Çev. Ahmet Ağrakça, Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, cilt:12, s.209-210; İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*, *Selçukname*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2014, s.115-116; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.146.

7 Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.147.

8 İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s.162-167; Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.58.

9 Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s.86.

¹⁰ Kayaoğlu, İsmet, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat" *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 24, Ankara 1981, s. 365.

uluslararası ticaret, Selçuklular döneminde Doğu-Batı ve Kuzey-Güney istikametinde büyük bir ilerleme kaydetmiştir.¹¹ Bunda Selçukluların Akdeniz’de Antalya ve Alanya, Karadeniz’de de Sinop ve Samsun’u fethettikten sonra bu önemli ticaret merkezlerini ülkenin transit ticaret yol ağına entegre edebilmelerindeki kabiliyetleri önemli bir rol oynamıştır.¹²

Sultan Alâeddin Keykubad ile Venedik Dukalığı arasındaki ilişkiler ise yukarıda bahsedilen ticari gelişmeler neticesinde başlamıştır. Nitekim, Kıbrıs Latinleriyle yapılan son anlaşmadan sonra, Türkiye Selçuklu Devleti’nin Akdeniz ticaretinde önemli bir yer edindiğini gören Venedikliler,¹³ Akdeniz ticaretindeki konumunu Kıbrıs Latinlerine ve diğer Avrupa devletlerine kaptırmamak için, Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu tahtına çıkmasından hemen sonra onunla ticari şartları ihtiva eden bir anlaşma imzalamışlardır.¹⁴

8 Mart 1220’de Venedik dukasının¹⁵ temsilcisi İstanbul podestası¹⁶ Jacobus Teopulo¹⁷ ile Alâeddin Keykubad’ın elçisi Emir Sipehsalar Şemseddin Emir’ül-Gâzi arasında imzalanan bu anlaşma,¹⁸ Sultan Alâeddin Keykubad’ın taahhütlerini ihtiva eden ahid-nâme ya da ferman ile Venedik dukasının ahid-nâmesinden ibarettir.¹⁹ Ancak Sultan Alâeddin Keykubad’ın Venedik dukasına verdiği taahhütleri ihtiva eden belge, günümüze kadar ulaşmamıştır. Bununla beraber, Venedik dukasının Alâeddin Keykubad’a verdiği taahhütleri ihtiva eden vesikada, Sultan Alâeddin Keykubad’ın Venedik dukasına gönderdiği anlaşma metni hem şekil olarak hem de içerik olarak yeniden düzenlenmiştir. Venedik podestası Jacobus Teopulo tarafından hazırlanan ve Venedik dukasının taahhütlerini içeren bu metinde, ilk önce Alâeddin Keykubad’ın taahhütleri sıralanmış, devamında ise Venedik dukasının taahhütleri yer almıştır.²⁰ Günümüze kadar gelen bu vesikada, Alâeddin Keykubad’a ait ahid-nâmenin kırmızı harflerle yazıldığı ve vesikanın Alâeddin Keykubad’ın altın mührüyle mühürlendiği görülmektedir. Bununla birlikte, Venedik dukasının taahhütlerini ihtiva eden ahid-nâme de kırmızı harflerle yazılmış ve belgenin altı Venedik dukasının kırmızı mührüyle mühürlenmiştir.²¹ Osman Turan, Alâeddin Keykubad’ın Venediklilerle yapmış olduğu bu ticari antlaşmanın diğer Latin ülkelerini de kapsadığını belirtmektedir. Nitekim Osman Turan, antlaşma içerisinde geçen, “*merhum babası, kardeşi ve kendi fermanı hükmüne göre*” ibaresiyle Antalya fethine müteakip, Kıbrıslılarla olduğu gibi diğer Latin ülkeleriyle de devamlı anlaşmalar imzalandığını ifade etmektedir.²²

Antlaşmanın maddelerine gelince; antlaşma iki yıl süreyle sınırlandırılmış bir ticaret ve dostluk antlaşmasıydı.²³ Söz konusu antlaşmadan, Türkiye Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad’ın tebaası ile Venedik dukasının tebaası ve onun yerine geçecek despotlarla Suriye ve diğer ülkelerde Venedik dukasına bağlı Venedikliler ve onların tüccarları faydalanacaktı.²⁴ Antlaşmanın maddeleri genel olarak eşitlik temeline göre oluşturulmuşsa da selamlama, gümrük ve yargılama maddeleri tek

¹¹ Osman Turan, “Selçuk Kervansarayları” *Belleten Dergisi*, cilt:10, sayı:39, TTK Yayınları, (Temmuz-1946), ss.471-496, s.474.

¹² Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti”, s.65.

¹³ IX. yüzyıldan beri bağımsız bir şehir devleti hüviyeti kazanan Venedik Dukalığı, seçimle gelen “doce, doxe” (duka) denilen bir yönetici aracılığıyla yönetilmiştir. Kuvvetli donanması ve deniz ticaretiyle önemli bir güç olarak Akdeniz’den Karadeniz’e uzanan coğrafyalarda koloniler kuran Venedikliler, Avrupa’nın Atlantik kıyılarına kadar yoğun bir ticarî ağ oluşturmuşlardır. Bu İtalyan şehir devleti 1797’de Napolyon tarafından işgal edilinceye kadar 1000 yıldan fazla bir süre hâkimiyet kurmuştur. XIX. Yüzyılda da Avusturya İmparatorluğu’nun hâkimiyetine giren Venedik Dukalığı, 1866’da siyasi birliğini tamamlayan İtalya Krallığı’nın bir parçası olmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Maria Pia Pedani, “Venedik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:43, TDV Yayınları, Ankara 2013, ss.44-47.

¹⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s.86.

¹⁵ İtalyanca “doce, doxe” olan duka İtalyan şehir devletlerinde seçimle işbaşına gelen başkanlara verilen unvandır. Bkz. Pedani, “Venedik”, s.44.

¹⁶ İtalyan şehir devletlerinin yöneticilerine verilen unvan.

¹⁷ Jacobus Teopulo 10 Ekim 1219’dan Haziran 1220 tarihine kadar İstanbul’da Venedik podestası (vali veya şehremini) olarak görevlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Polat, M. Said “Selçuklu Türkiyesi’nde Ticaret” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.379-380.

¹⁸ Delilbaşı, Melek, “Ortaçağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış”, *Belleten Dergisi*, cilt:47, sayı:185, (Nisan-1980), s.97; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s.86.

¹⁹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.143-144.

²⁰ Polat, “Selçuklu Türkiye’sinde Ticaret”, s.379-380.

²¹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.143-144.

²² Osman Turan, “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri”, *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt:28, sayı:110 (Nisan-1967), s.216.

²³ Osman Turan, 8 Mart 1220’de imzalanan bu antlaşmayı yeniden neşretmiş ve antlaşma üzerinde geniş bir değerlendirme yapmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Osman Turan, “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri”, s.214-218.

²⁴ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.143-144.

tarafılık ilkeleri içermekteydi.²⁵ Eşitlik esasıyla düzenlenen maddelere göre; Alâeddin Keykubad ve Venedik dukasının tebaası ve onların emrinde olanlar, karşı tarafın ülkesinde, karada ve denizde hiçbir sınırlamaya bağlı kalmadan ticaret yapabilecekti. İki taraftan birinin gemisi karşı tarafın hâkimiyetindeki denizlerde tehdit içerisinde olursa hemen yardım edilecek ve ele geçirilen malları taraflar birbirlerine geri verecekti. Şayet bu gemi batarsa içindeki mallar iade edilecek ve geminin içindeki mürettebat ülkesine geri gönderilecekti. Ayrıca, iki tarafın gemileri düşman gemileri tarafından izlenmesi durumunda, karşı tarafın kıyısına sığınmasına müsaade edilecekti.²⁶ Antlaşmanın Venedikliler lehine olan hükümlerine göre; Venedik Dukalığı, Sultan Alâeddin Keykubad'ın ülkesinde I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve I. İzzeddin Keykavus dönemlerinde olduğu gibi ticari malın %2'sini gümrük vergisi olarak ödeyecekti. Buna karşın Selçuklu ülkesindeki tüccarlar, Venedik hâkimiyetindeki bölgelerde cari (yürürlükte bulunan) vergiyi vereceklerdi.²⁷ Ancak Venedikliler, Alâeddin Keykubad'ın fermanına göre; Selçuklu tüccarlarının getirdiği kıymetli taşlardan, incilerden, gümüşten, altından ve tahıl ürünlerinden gümrük vergisi tahsil etmeyeceklerdi. Ayrıca, Türkiye Selçuklu Devleti hudutları içerisinde Venedikliler, Latinler, Pisalılar²⁸ ve diğer kavimler arasında bir anlaşmazlık çıkması durumunda, bu anlaşmazlığı çözmek için Venedikliler arasından seçilecek bir jüri (hususî mahkeme) görevlendirilecekti. Fakat cinayet ve hırsızlık hadiselerine, Türkiye Selçuklu Devleti'nin mahkemeleri bakacaktı.²⁹ Antlaşmanın Selçuklular lehine olan hükümlerine göre ise; Venedik sınırları içerisinde bulunan yerlerde, Selçuklu tebaasından biri hayatını kaybederse vefat eden kişinin malları varisleri gelene kadar korunacak ve herhangi bir tartışmaya mahal vermeden bu ticari mallar iade edilecekti.³⁰ Şayet, Venedik sınırlarında Selçuklu tebaasından bir kişiye zarar verilirse, müştekiden alınan mallar gerekli görülen araştırmalardan sonra müştekiye geri verilecek, şahıstan haksız bir şekilde alınan malların zarar görmesi halinde ise şahsa, zayi olan malların değerinde para verilecekti.³¹ 1220 antlaşmasında Türkiye Selçuklu Devleti lehine olan bir diğer hüküm ise; Venediklilerin hâkimiyetinde bulunan yerlere gerek Selçuklu gemileri, gerekse yabancı gemilerle gelen Selçuklu tüccarların Venedikliler tarafından selamlanmasına dair hükümdür.³² Türkiye Selçuklu Devleti ile Venedikliler arasında yapılan söz konusu anlaşmanın geçerlilik süresi iki yıl olmasına rağmen, antlaşmanın bitiş tarihinden sonra iki devlet arasında yeni bir antlaşma imzalanıp imzalanmadığı tam olarak bilinmemektedir.³³ Bununla birlikte Venedik dukası, 1228 yılında Filippo Giuliano isimli bir elçiyi Konya'ya göndermiştir.³⁴ Ancak yapılan görüşmelerde, Türkiye Selçuklu Devleti ile Venedikliler arasında 1220 yılında imzalanan anlaşmanın yenilendiğine veya iki ülke arasında yeni bir anlaşma yapıp yapılmadığına dair bir bilgiye ulaşılamamaktadır.³⁵

25 Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.379.

26 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I. Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990, s.170; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.144-145; Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.379.

27 Anlaşmanın bu maddesinde iki ülkenin birbirlerine ödeyecekleri vergi oranlarında eşitsizliklerin olduğu görülmektedir. Çünkü o dönem Selçuklulara ait bölgelerde ticaret yapan Venediklilerden %2 vergi alınırken Venedik topraklarında ticaret yapan Selçuklu tacirlerinden Venedik Dukalığına ödemesi gereken vergileri vermeleri kararlaştırılmıştı. Nitekim o dönem Venedik Dukalığına ait bölgelerde ticaret yapan tüccarlardan %2,5 gümrük vergisi alınıyordu. Yine o dönem Venedik ve Ceneviz gibi İtalyan şehir devletleri, başta Bizans İmparatorluğu olmak üzere Haçlı prenslikleri, Kıbrıs ve Ermeni krallıkları ile yapılan ticarete bu ülkelere gümrük vergisi ödemiyordu. Fakat vergi ödemesi gereken ülkelerde bu oran %1- 10 arasında değişmekteydi. Hatta bazı ülkelerde %10'u bile aşabiliyordu. Mesela Mısır'da İtalyan tüccarların ödeyecekleri gümrük vergisi %16'ya kadar çıkabiliyordu. Bu bilgiler kapsamında Venediklilerin Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden itibaren gümrük vergisinde Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı önemli bir imtiyaz elde ettiği söylenebilir. Detaylı bilgi için bkz. Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.172-173.

28 11.yüzyılın başlarında Cenova şehir devleti ile ittifak yapan Pisalılar I. Haçlı seferine katılmış ve Kudüs'ün alınmasında etkin rol oynamışlardır. 1324 yılında ise Aragon Krallığı'nın Sardinya'yı işgal etmesiyle buradaki hâkimiyetini tamamen yitiren bu şehir devleti, bazı ayaklanmaların başarısız olmasının ardından 1406 senesinde Floransa'nın hâkimiyetine girmiştir. Bkz. *İlk Deniz Cumhuriyetleri ve Deniz Yolları*, Erişim tarihi: 15 Eylül 2018, <https://www.stratejikortak.com/2016/09/ilk-deniz-cumhuriyetleri.html>

29 Güçlüay, Sezgin, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası" (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.368; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.144; Delibaşı, "Orta Çağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış", s.96.

30 Yaşar Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, (Mart-2006), s.333.

31 Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.379.

32 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.171; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.145.

33 Bedirhan, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s.334.

34 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.178.

35 Osman Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", s.217.

Öte yandan 1224 yılında Venedik Dukalığının Venedikli tüccarların Mısır'la ticaretini men etme kararı, Levant³⁶ ticaretinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin önemini daha da arttırmıştır.³⁷ Venedik Dukalığı'nın bu kararı sadece Venedikli tacirleri değil, Mısırlı tacirleri de olumsuz bir şekilde etkilemiştir.³⁸ Zira 1224 yılında alınan bu men kararından önce gemi yapımında kullanılan malzemeleri Avrupalı devletlerden ya da onların aracılığıyla temin eden Mısırlı tacirler, bu tarihten itibaren bahsedilen ihtiyaçları temin etmek için Anadolu limanlarına yönelmişlerdir.³⁹ Alaiye ve Antalya limalarından, İskenderiye ve Suriye limalarına, en başta gemi yapımında ihtiyaç duyulan zift ve kereste olmak üzere, kuru kayısı, gıda ürünleri, at, köle, halı ve deri ürünleri sevk edilirken,⁴⁰ yine aynı ticari yoldan Anadolu'ya, şeker, keten, Mısır elbiseleri, ipekliler, başlıklar, yünlü elbiseler, değerli kumaşlar, Doğu ve Güney Asya'dan çivit, kalay, sabun, kurşun, kalay, baharat vs. gibi ürünler gelmiştir.⁴¹

Sultan Alâeddin Keykubad'ın Venediklilerle yaptığı ticaret anlaşmasından sonra Avrupa-Asya, Kuzey-Güney ülkeleri ve kavimleri arasında zirveye ulaşan uluslararası ticari münasebetler, medeniyet ve kültürel faaliyetler ile daha da ileri bir safhaya ulaşarak, Anadolu'yu ekonomik kalkınmada önemli bir konuma getirmiştir.⁴² Dolayısıyla Sultan Alâeddin Keykubad ülkesini yüksek bir medeniyet seviyesine ulaştırmış ve onun döneminde Anadolu, kervan ve uluslararası ticaret yollarının kesiştiği bir ülke haline gelmiştir.⁴³

3. CENEVİZLİLER İLE OLAN İLİŞKİLER

I. Haçlı Seferi (1096) sırasında Antakya'ya yerleşen Cenevizliler,⁴⁴ burada ticaret ve deniz taşımacılığına başlamışlar⁴⁵ ve zamanla Amasya, Sinop, Samsun, Trabzon, Sivas, Fatsa, Forya ve Suğdak gibi merkezlerde koloniler kurmuşlardır.⁴⁶

Alâeddin Keykubad ve Venedik dukası arasında 1220 yılında imzalanan ticaret anlaşmasından sonra, Türkiye Selçuklu Devleti, W. Heyd'in ifadesiyle sadece Venedik ticaretine değil, aynı zamanda diğer bütün Latin topluluklarının da ticaretine açılmıştır. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti, Venediklilerden başka diğer Latin topluluklarının da ticari faaliyetlerde bulunduğu bir ülke konumuna gelmiştir.⁴⁷ Nitekim, bu anlaşmadan sonra Pisalılar, Provenslilar,⁴⁸ Cenovalılar ve diğer Latin toplulukları Türkiye Selçuklu Devleti ile ticari faaliyet içerisinde bulunmuşlardır.⁴⁹ Hatta Cenevizli tacirler, 1237 yılında Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetinde bulunan Antalya'da bir ticaret merkezi bile açmışlardır.⁵⁰ Cenevizli büyük tacirler, daha sonraki dönemlerde de Venedik tacirleri gibi Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'ya yerleşmişlerdir.⁵¹ Nitekim, 1255

36 Avrupa'da X. yüzyıldan başlayarak Akdeniz'in doğu kıyılarındaki ülkelere verilen bu isim, Latince "meydana çıkma, yükselme" manasındaki levreden türetilen güneşin doğduğu yer anlamına gelmektedir. İtalyanca da ise levante olarak geçen bu kavram, Fransızca ve İngilizce'de de levante şeklinde yazılmaktadır. Levant kavramı içine hangi ülkelerin girdiği konusunda farklı görüşler olmakla beraber bu kavram ilk olarak Ege adaları ile Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyıları için kullanılmıştır. Ayrıca Haçlı seferleri sırasında da Suriye, Filistin ve Kıbrıs ile Mısır'ı, XIII. Yüzyılda da Kırım'a kadar giden Karadeniz bölgesini kapsama içine aldığı bilinmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Şerafettin Turan, "Levant", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:27, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.145-147.

37 Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.68.

38 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.180.

39 Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.380.

40 Heyd, Wilhelm, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara 2000, s.333.

41 İsmet Kayaoğlu, "Anadolu Selçuklularında Devrinde Ticari Hayat" *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 24, Ankara 1981, s.370.

42 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.417.

43 Kayaoğlu, "Anadolu Selçuklularında Devrinde Ticari Hayat", s. 365.

44 Ceneviz adı İtalyanca Genovesi'den gelmektedir. Cenevizliler, Orta Çağ'ın sonlarına doğru Akdeniz'de ekonomik bakımdan önem kazanan bağımsız İtalyan şehir devletlerinden biri olarak Napoli, Pisa ve Venedik gibi diğer İtalyan deniz cumhuriyetleriyle rekabet halinde, Doğu ticaretine bağlı zengin ve mühim bir tarih geçmişi sahip olmuşlardır. Cenevizliler, bağımsızlıklarını 1099'da kazandıktan sonra da 1355-1356 ve 1421-1436 yılları arasında Milano Dukalığı, 1396-1409, 1499-1505 ve 1797-1813 yılları arasında Fransa, 1814-1860 yılları arasında da Sardunya Krallığı'nın hâkimiyetini tanımışlardır. Daha detaylı bilgi için bkz. Aldo Gallotta, "Ceneviz", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:7, TDV Yayınları, Ankara 1997, ss.363-365.

45 Şerif Başta, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (1261-1461)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989, s. 16.

46 Yaşar Bedirhan, "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, cilt:5, sayı:9, 2014,s.332.

47 Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334.

48 Provens, Fransa'nın güneyinde ve Marsilya'ya 25 km uzaklıkta olan tarihi ve kültürel bir bölgedir.

49 Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.406; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul

200, s.408; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Trc. Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul 1979, s.169, Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s.369.

50 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.178; Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.64-65.

51 Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334.

yılında Konya'yı ziyaret eden Rubruck,⁵² burada ticaret yapan birçok Cenevizli ve Venedikli tacir gördüğünü; ayrıca, Cenevizli Nicolo di Siro ve Venedikli Bonafatius Malendino⁵³ isimlerindeki iki tüccarın da buraya yerleştiğini ve bunların Anadolu'daki tüm şap⁵⁴ ticaretini tekellerine aldıklarını rivayet etmektedir.⁵⁵ Bu bilgilerle beraber, Türkiye Selçuklu Devleti ile Cenevizliler arasında, tıpkı Venediklilerle yapılan anlaşma gibi herhangi bir dostluk veya ticari anlaşmasının imzalandığını gösteren bir belgenin olmadığı görülmektedir. Ancak Anadolu kıyılarında önemli bir ticari güç olan Cenovalılara, Venediklilere sağlanan hakların ve ayrıcalıkların hepsi tanınmamış olsa dahi, Cenovalıların Türkiye Selçuklu Devleti sınırları içerisinde, başta başkent Konya olmak üzere birçok Anadolu Şehrine yerleşip, Ticaret yaptıkları bilinmektedir.⁵⁶

Anadoludaki milletlerarası ticaret, Sultan Alâeddin Keykubad dönemine kadar Doğu-Batı yönünde büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad devrinde ise ileri görüşlü politikalar neticesinde Kuzey-Güney yönünde de önemli bir konuma ulaşmıştır.⁵⁷ Bu durumun sağlanmasında da Türkiye Selçukluların Akdeniz'de Antalya ve Alanya, Karadeniz'de de Sinop ve Samsun'u fethettikten sonra bu mühim ticaret şehirlerini ülkenin transit ticaret yol sarmalına birleştirmeleri mühim bir rol oynamıştır.⁵⁸ Zira o dönem Mısır'dan gemilerle Anadolu'nun güney kıyılarındaki limanlara gelen tacirler, Antalya ve Alanya'dan, Konya-Ankara-Sinop yolu ile Karadeniz'e çıkmışlardır.⁵⁹ Mısır'ın ihtiyacı olan malların pek çoğu Karadeniz'den bu yol aracılığıyla Antalya ve Alanya'ya ulaşmış ve bu limanlardan da hususiyetle Cenevizli tüccarlar tarafından Mısır'a getirilmiştir.⁶⁰

Antalya, Anadolu'nun Akdeniz sahillerinde yer alması ve stratejik bir limanı sınırlarında barındırması sayesinde Avrupalı, Mısırlı, Kuzey Afrikalı vs. tacirlerin Selçuklu Türkiye'sine giriş yaptıkları en mühim ticari kapılardan biriydi.⁶¹ O dönem Antalya'da Venediklilerin yanında Pisalıların, Provenslerin, Cenevizlilerin, Marsilyalıların, Montpellierin ve Latinlerin 1236-1237 yıllarında ticari faaliyet içerisinde oldukları bilinmektedir.⁶² Antalya'da yerleşik olmak kaydıyla ikamet eden ve ticari faaliyetlerde bulunan Hristiyan ve Yahudi tacirlerin ayrı mahalleleri bulunmaktaydı.⁶³ Nitekim Hristiyan tüccarların ikamet ettikleri mahalle "Mina" ismi ile anılmaktaydı. Ayrıca Hristiyan tacirlere ait olan bu mahallenin etrafı surlarla çevrilmişti. Mahallenin kapıları da geceleri ve Cuma namazı saatlerinde kapatılıyordu.⁶⁴

Antalya o dönem hem Mısır üzerinden gelen Hindistan, Mısır ve Yemen ürünlerinin deposu ve hem de bazı Anadolu ürününün ihraç limanı olma özelliğinden dolayı birçok kültürü içerisinde barındıran mühim bir liman şehri ve bununla beraber bölgenin en faal ticaret merkezi olmuştur.⁶⁵ Antalya'nın bu duruma gelmesinde önemli bir etki de şehirde Türklerin yanında Rum, Yahudi ve Hristiyan batılı tacirlerin de ikamet etmesi ve hatta bu tacirlerin kendilerine ait mahallelerin yer almasıydı.⁶⁶ Nitekim Antalya'ya 1333 yılında gelen ünlü seyyah İbn Battuta, şehrin demografisi hususunda şu bilgileri vermektedir: "Bu şehir genişlik, güzellik ve ihtişam bakımından dünyanın en güzel

52 1220-1293 yılları arasında yaşamış olan Fransız misyoner ve seyyah.

53 Wilhelm Von Rubruk, yapılan anlaşmadan dolayı bu iki tacirden başkasına şap satılmadığı için bu tacirlerin şapa istedikleri fiyatları biçtiğini ve bundan dolayı o dönem şapın fiyatının Anadolu'da 15 altından 50 altına kadar çıktığını rivayet eder. Bkz. Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat 1253-1255*, Çev. Ergin Ayan, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001, s.140.

54 Şap o dönemde Avrupa kumaş sanayisinde kullanılan en önemli hammaddelerden biri ve Avrupa, şap tüketiminin mühim bir kısmını Foça, Kütahya ve Şebinkarahisar'da bulunan maden yataklarında çıkartılan şaptan karşılıyordu. Bu maden yataklarından olan Kütahya ve Şebinkarahisar ise Türkiye Selçuklu Devleti sınırları içerisinde yer alıyordu. Bkz. Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.384.

55 Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, s.140.

56 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.177-178.

57 Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.65.

58 Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.137.

59 Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.612.

60 Claude Cahen, "13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret", Çev.: Aykut Derman, *Cogito*, sayı: 29, 2001, ss. 132-143. s.132; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.612.

61 Tuncer Baykara, *Türkiye Selçuklular Devrinde Konya*, İl Kültür Müd. Yay., Konya 1998, s.50; Bedirhan, "Türkiye Selçuklular Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri", s.35.

62 Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s.369; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334.

63 Claude Cahen, "13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret", Çev.: Aykut Derman, *Cogito*, sayı: 29, 2001, s.142.

64 İbn Battuta, *Seyahatnâme*, Çev.: A. Sait Aykut, c. 1, İstanbul 2004, s.402.

65 Yaşar Bedirhan, "Türkiye Selçuklular Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri", *Tarih Okulu Dergisi*, sayı: 24, Aralık 2015, s. 32.

66 Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.66; Bedirhan, "Türkiye Selçuklular Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri", s.35.

şehirlerinden. Gerek planı gerek düzenliliği ile diğer ülkelerdeki benzerlerinden daha üstün bir durumda. Ahali içindeki taifeler ayrı ayrı mahallelere yerleşmiş. Hıristiyan tüccarlar 'mînâ' (=liman) adıyla anılan semtte oturmaktadırlar. Bu mahallenin çevresini büyük bir duvar kuşatmakta. Cuma vakti ve her gece bu duvarın kapıları kapalı tutulmaktadır. Şehrin asıl halkı olan Rumlar başka bir mahallede kendi başlarına oturuyorlar, onların buldukları yer de surla çevrilmiş. Yahudilerin de kendilerine ait yerleşim yerleri vardır. Burası da yine büyük bir duvarla çevrili. Şehrin beyi, ailesi, devlet erkânı ve kapıkullarının oturdukları semt yukarıda açıkladığımız diğer taifelerden tamamen ayrılmıştır. Onların etrafı da surla çevrili, neredeyse kale gibi. Müslüman ahaliye gelince bunlar şehrin tam merkezinde yaşamaktadırlar. Şehir merkezinde bir Cuma Câmii, medrese, pek çok hamam, gayet düzenli planıyla kalabalık ve zengin çarşılar bulunmaktadır. Tüm şehrin etrafını; yukarıda bahsettiğimiz semtleri de içine alan geniş bir sur kuşatıyor”⁶⁷

Sultan Alâeddin Keykubad tarafından fethedildikten sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin en büyük tersanesinin inşa edildiği⁶⁸ ve Selçuklu hükümdarlarının kışlık başkentleri görevini de gören Alaiye şehri ise bu öneminden dolayı hızlı bir şekilde gelişmiş ve Sultan Alâeddin Keykubad'ın iskân politikası sayesinde Türkleşmiştir.⁶⁹ Keza, 1333 senesinde Alaiye'ye gelen İbn Battuta, burada çoğunlukla Türkmenlerin ikamet ettiklerini, Kahire, İskenderiye, Suriye ve İtalyan tacirlerinin buraya gelip ticaret yaptıklarını ve buranın kerestesi çok olduğu için gemilere yüklenen kerestelerin İskenderiye, Dimyat ve diğer Mısır limanlarına sevk edildiğini kaydetmektedir.⁷⁰ Floransalı tüccar Francesco Balducci Pegolotti ise eserinde o dönem Alanya'da kullanılan ölçüleri, İtalyan ölçüleri ile karşılaştırmalı olarak gösteren bir çizelge bile düzenlemiştir.⁷¹

O dönem Akdeniz ticaretinin en hareketli ve en önemli tacirleri İtalyanlardan oluşmaktaydı.⁷² Haçlı Seferleri ile birlikte Akdeniz'deki ticarete hükmetmeye başlayan İtalyan şehir devletleri, sahip oldukları gemi yapım teknikleri ve Levant'te elde ettikleri ticaret kolonileri sayesinde ki Akdeniz ticaretinde rakipsiz hale gelmişlerdi.⁷³ Nitekim bu İtalyan şehir devletleri Levant'taki Müslüman ve Hıristiyan devletlerle imzaladıkları ticaret antlaşmalarında sağladıkları ekonomik ayrıcalıklar sayesinde de ekonomik ilerleyişlerini sağlamışlardı.⁷⁴

XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'dan Antalya ve Alanya'ya gelen ticari ürünlerin başta Kıbrıs ve Mısır olmak üzere Doğu ve Batı ülkelerine sevk edilmesinde hususiyetle Venedikli ve Cenevizli tacirler önemli rol oynamaya başlamışlardır.⁷⁵ Zira henüz 1156 gibi erken bir tarihte Antalya ile ticaret yapmaya başlayan Cenovalı tacirler,⁷⁶ 1191-1192 yıllarından itibaren de kente yerleşmeye başlamışlardır. Nitekim Raimondo de Satalia ve Nicola de Satalia gibi soy isimleri Antalya olan bu tacirler Antalya'da ipek ticaretinde bulunan Cenovalı tüccarlardan yalnızca bir kısmıydı.⁷⁷

Antalya'da Cenovalılarle birlikte Pisalı ve Venedikli tacirler de ticarî faaliyetlerde bulunmuşlar ve XIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren de kenti ziyaret etmeye başlamışlardır.⁷⁸ Keza, Alâeddin Keykubad ile Venedik dukası arasında imzalanan 1220 tarihli ticaret antlaşmasında diğer Latinler olarak yalnızca Pisalılardan söz edilmiştir.⁷⁹ Kıbrıs Kralı Henri'nin 1236 yılında Marsilyalılara ve

⁶⁷ İbn Battuta, *Seyahatnâme*, s.402.

⁶⁸ Münecimbaşlı Ahmed b. Lütfullah, *Camii'd Düvel-Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Çev. Ali Öngül, Akademi Kitapevi Yayınları, İzmir 2001, s.61.

⁶⁹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.65.

⁷⁰ İbn Battuta, *Seyahatnâme*, s.403.

⁷¹ Francesco Balducci, Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, Ed. A. Evans, Medieval Academy of America 24, (Cambridge, Mass., 1936), s.92.

⁷² Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.380.

⁷³ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

⁷⁴ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.68.

⁷⁵ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.68.

⁷⁶ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.880.

⁷⁷ David Jacoby, "Silk Crosses the Mediterranean", *Le vie del Mediterraneo. Idee uomini, oggetti (Secoli XI-XIV.)*, Ed. G. Airaldi, Genova 19-20 Nisan 1994, Genova 1997, ss. 55-79, s.75-76, naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.69.

⁷⁸ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.69.

⁷⁹ Osman Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", s.216.

diğer Avrupalı tacirlere verdiği ticari ayrıcalık beratında bahsedilen tacirlerin Konya sultanının memleketinden⁸⁰ yani Anadolu'dan Antalya limanı vasıtasıyla ipek, pamuk, halı, Ankara tiftiği, deri sabun, boyacılığa ait çeşitli maddeler, Doğu'dan gelen baharat ve benzer ürünleri Kıbrıs'a ihraç etmişlerdir ki⁸¹ bu tacirler arasında Venedikli, Cenovalı ve Pisalı tüccarlar da yer almıştır.⁸²

Antalya, başarılı bir şekilde yürütülen iktisadi politiklar neticesinde kendi ürettiği mallardan başka Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden tedarik edilen balmumu, meşe mazısı, kitre zamkı, şap ve kumaş ile⁸³ Karadeniz'in kuzeyinden gelen kölelerin Doğu ve Batı ülkelerine ihracının sağlandığı mühim bir ticaret merkezi konumuna gelmiştir.⁸⁴ Antalya'dan hususiyetle Cenovalı tacirler tarafından ihraç edilen şap, yılda 12.000 Cenova kantarı üretimin yapıldığı Kütahya'daki şap madenlerinden sağlanmış ve bu şapın 4.000 Cenova kantarı Antalya'dan ihraç edilmiştir.⁸⁵ Nitekim Kıbrıs Kralı Henri'nin Marsilyalı tüccarlar için çıkarttığı 1236 tarihli ticari ayrıcalık beratında Cenovalı tacirlerin Antalya'dan Kıbrıs adasına ve oradan da Avrupa'ya ihraç ettikleri mallar içerisinde şap madeni önemli bir yer tutmaktaydı.⁸⁶

Cenevizlilerin ve diğer İtalyan şehir devletlerininin Antalya ve Alanya'dan Doğu'nun ve Batı'nın muhtelif ülkelerine ihraç ettikleri ticaret emtiası içerisinde Karadeniz'in kuzeyinden Anadolu'ya getirilen köleler de oldukça fazlaydı.⁸⁷ Zira Anadolu'nun mühim ticaret şehirlerinde olduğu gibi Antalya ve Alanya'da da zengin köle pazarları yer almaktaydı.⁸⁸ Mesela XII. Yüzyılın sonlarında Rodoslu bir tacir tarafından Antalya'da alınan kadın bir köle daha sonra Rodos'a götürülerek orada serbest bırakılmıştı.⁸⁹ Yine o dönem Anadolu'nun güney kıyılarında köle ticaretinin yapıldığı bir diğer mühim merkezde Fethiye idi. Nitekim Kandiyeli iki tacirin Fethiye'ye gelip kumaş satmak ve ardından da kumaştan elde ettikleri para ile buradan Girit'e götürmeyi tasarladıkları üç kadın köleyi satın almak konusunda aralarında sözleştikleri bilinmektedir.⁹⁰

Antalya'dan balmumu sevkiyatı ise yine Cenovalı ve Venedikli tüccarların vasıtasıyla Avrupa'ya sevk ediliyordu.⁹¹ Bu hususta Floransalı tacir Pegolotti, Antalya'dan İtalya'ya ve Avrupa'nın diğer ülkelerine ihracı yapılan balmumunun *peso sottile* denilen hafif bir ağırlık ölçüsü birimi ile satışının yapıldığını kaydetmektedir.⁹² Bununla birlikte Antalya, buğday va arpa gibi tahılların bir pazar ve ihraç limanı merkezi olmuş⁹³ ve bu ürünlerin Avrupa'ya sevk edilmesinde Cenovalı tacirler mühim bir rol oynamışlardır.⁹⁴

Antalya'da bu dönemde maden ticareti de oldukça önemli bir noktadaydı. İtalyan tacirlerin Antalya'dan Avrupa ve diğer muhtelif ülkelere ihraç ettikleri madenler içerisinde demir, kalay, bakır ve gümüş büyük bir yekün tutmaktaydı.⁹⁵ Anadolu'nun diğer şehirlerindeki madenlerden işlenen gümüşlerin Avrupa'ya sevki de yine Anadolu'nun batı ve güney sahillerindeki Ayasuluğ ve Antalya gibi mühim ticaret limanlarından yapılıyordu.⁹⁶ İtalyan tacir Pegolotti, Latin tüccarların Antalya'da bakır ticaretinde bulduklarını bahsetmektedir. Bununla birlikte Pegolotti, Antalya'dan

⁸⁰ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.877.

⁸¹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.147.

⁸² David Jacoby, "Silk Crosses the Mediterranean", s.76, naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.69; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.877.

⁸³ Yavuz Selim Burgu, *Anadolu Selçukluları: Alâeddin Keykubad ve Zamani*, Selenge Yayınları, İstanbul 2011, s.219.

⁸⁴ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s.57-58; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.612.

⁸⁵ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s.370.

⁸⁶ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

⁸⁷ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

⁸⁸ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

⁸⁹ Kate Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, Cambridge 1999, s. 38, naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

⁹⁰ Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, s.38, naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

⁹¹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

⁹² Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s.57-58; Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, s.35, naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

⁹³ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179; Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.380.

⁹⁴ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

⁹⁵ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat" s.365; Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s.58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.71.

⁹⁶ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.71.

Avrupa'ya gönderilen bu bakırın Antalya'ya hangi bölgeden sevk edildiğini net bir şekilde ifade etmemesine rağmen,⁹⁷ bu bakırın Selçuklular tarafından ithal edilmediği ve Anadolu'daki çeşitli bakır madenlerinden çıkarılarak buraya getirildiği bilinmektedir. Nitekim bu bakır madenlerinin o dönem Sinop, Samsun, Kastamonu ve Osmaniye gibi merkezlerde çıkarıldığı anlaşılmaktadır.⁹⁸

Bu devirde Antalya ve Alanya'nın hem ihraç hem de ithal ürünlerinin en mühimi ise kumaştı. Çoğunlukla İtalyan tacirlerin ihracını sağladıkları bu kumaşların en başında ipek geliyor ve bu ipekliler Cenevizli ve diğer İtalyan tacirler aracılığıyla İskenderiye'ye, İstanbul'a ve Avrupa'nın çeşitli ticari merkezlerine ulaştırılıyordu.⁹⁹ Bu bağlamda Pegolotti, Antalya'dan Avrupa'ya sevk edilen pamuk ve keten gibi emtiaların *stadera* diye adlandırılan bir İtalyan ağırlık ölçüsü birimiyle satışının yapıldığını ve İstanbul ve Pera (Galata)'ya ihracı yapılan yünlerin de Antalya ve Alanya'dan ihraç edildiğini belirtmektedir.¹⁰⁰ Bu dönemde Avrupa'dan sevk edilen Avrupa menşeli kumaşlar da İtalyan tüccarlar tarafından Antalya Limanı'na getirilir ve buradan da Anadolu'nun birçok şehrine dağıtımı yapılırdı.¹⁰¹ Keza, XIV. yüzyıl başlarında Gabriel de Pinu isimli Cenevizli bir tacirin, Antalya'ya Avrupa tarzı kumaşlar getirttiği bilinmektedir.¹⁰²

Antalya'nın Cenevizli ve diğer İtalyan tüccarları vasıtasıyla Avrupa'dan ithal ettiği başka bir mal da sabundu.¹⁰³ İtalyan tüccar Pegolotti, o dönem sabunun Antalya'da *rotolo* diye adlandırılan bir ağırlık ölçüsü birimiyle satıldığını kaydetmektedir.¹⁰⁴ Pegolotti ile aynı devirde yaşamış başka bir İtalyan kaynağı Zibaldone da Canal da Pegolotti'nin kaydettiği bu bilgiyi doğrudan kabul etmektedir.¹⁰⁵

O dönem Cenevizlilerin Antalya ve Alanya dışında yoğun ticari faaliyetler içerisinde oldukları diğer bir ticaret merkezi de Sivas şehri olmuştur.¹⁰⁶ Zira Sivas şehri XIII. Yüzyılda çeşitli milletten tacirlerin ikamet ettikleri ve koloniler oluşturdukları bir şehir haline gelmiştir.¹⁰⁷ Bu milletler arasında önemli bir yer tutan Cenevizliler de burada kendi konsolosluklarını kurarak ticari faaliyetlerini daha ileri bir safhaya taşımışlardır.¹⁰⁸

4. PİSA, NAPOLİ KRALLIĞI VE PROVENSLILAR İLE OLAN İLİŞKİLER

Türkiye Selçuklu Devleti ile Venedikliler arasında imzalanan ticaret anlaşmasının yargılamaya dair kısmında Latinler, Pisalılar ve diğer kavimlerden söz edilmesi¹⁰⁹ ve bu maddede özellikle Pisalılardan bahsedilmesi, Venedik Dukalığı ile Pisalılar arasındaki ticari rekabetten dolayı değil, bu dönemde Türkiye Selçuklu Devleti'ne ticaret yapmak için gelen Pisalıların fazla olmasından ötürüydü.¹¹⁰ Zaten 1220 yılında imzalanan anlaşmadan sonra, Pisalıların ticaret yapmak amacıyla Antalya'ya yerleşip, Antalya'da hatırı sayılır bir nüfus gücü oluşturdukları da bilinmektedir.¹¹¹

Sultan Alâeddin Keykubad ile Venedik dukası arasında imzalan anlaşmada Venediklilere tanınan özel yargı yetkisine dair maddeyi içeren Latinler ibaresinin, Pisalılar ve Cenevizliler haricinde, Provensluları da içerdiği söylenebilir.¹¹² Keza, Kıbrıs kralı Henri'nin 1236 yılında imzaladığı bir

⁹⁷ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 34,58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.71.

⁹⁸ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.71.

⁹⁹ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat" s.370.

¹⁰⁰ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s.58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.71.

¹⁰¹ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s.381.

¹⁰² Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, s.38, naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

¹⁰³ Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tacirler", s.335.

¹⁰⁴ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s.58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.71.

¹⁰⁵ Zibaldone Da Canal, *Merchant Culture in Fourteenth Century Venice*, Çev.: John E. Dotson, Medieval & Renaissance Texts & Studies, Binghamton, New York 1994, s.121 naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.72.

¹⁰⁶ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", 367.

¹⁰⁷ Bedirhan, "Türkiye Selçukluları Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri", s.32.

¹⁰⁸ Sezgin Güçlüay, *Selçuklular Döneminde Ortadoğu'da Ticaret (XIXIII. Yüzyıllar)*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elâzığ 1999, s.142.

¹⁰⁹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.144; Delilbaşı, "Orta Çağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış", s.96.

¹¹⁰ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.177.

¹¹¹ Bedirhan, "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s.382; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334.

¹¹² Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.178.

imtiyaz belgesinde, Marsilya ve Montpellierliler'in de yer aldığı Provens tacirlerinin Antalya'da ikamet ettiklerini ve Türkiye Selçuklu Devletinden aldıkları ticari ürünleri Kıbrıs'ta sattıkları geçmektedir.¹¹³

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde, İtalyan şehir devletlerinden olan Napoli Krallığı'nın¹¹⁴ tacirlerinin Anadolu'da ticaret yapıp yapmadıkları hususunda ise, kaynaklarda herhangi bir bilginin yer almadığı görülmektedir.¹¹⁵ Bununla birlikte, Napolili tacirlerin, Levant (Levante) ticaretinde ilk olarak Rodos'a ve akabinde Kıbrıs'a yerleşerek, ticaret yaptıkları bilinmektedir.¹¹⁶ Ayrıca, kaynaklarda Güney İtalya'da satılan hububat ve baharatın bir bölümünün Anadolu'dan temin edildiğine dair bazı bilgiler de yer almaktadır.¹¹⁷ Fakat, bunun bir transit ticareti niteliğinde olması ihtimali göz önünde bulundurularak, Napolili tacirlerin Selçuklu ülkesine yerleştiklerini göstermeye yetmeyeceği söylenebilir.¹¹⁸

Venediklilerle imzalana ticaret anlaşmasından sonra Anadolu, başta Venedik Dukalığı olmak üzere İtalyan şehir devletleri ve Fransız tacirlerinin yoğun bir şekilde ticaret yaptıkları bir ülke haline gelmiştir.¹¹⁹ Nitekim Kıbrıs kralı Henri'nin Provenslulara, Marsilyalıya ve Montpellier tacirlerine uşatıldığı bir fermada Anadolu'dan gelen ve cinsleri belirtilen ticari ürünlerden %1 oranında bir vergi alındığı bilinmektedir.¹²⁰

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde Pisalı tüccarlar Anadolu'dan tahıl, canlı hayvan, yapağı, deri, kereste, aromatik bitkiler, boya endüstrisinde kullanılan şap, kaya tuzu, bakır, gümüş, halı, pamuklu ve yünlü kumaşlar ihraç ederlerdi.¹²¹ Ayrıca Anadolu'ya başka ülkelerden giren ürünlerden olan Çin ipeklileri, Hint baharatı, Rus kürkü, Kafkas ve Kıpçak kökenli köleleri satın alıp, hem İtalya Yarımadası ve diğer Avrupa ülkelerine hem de Mısır ve Suriye'ye ulaştırıp, bu ürünlerin ticaretini yaparlardı.¹²² Pisalı tüccarlar buna mukabil Anadolu'ya kâğıt, cam, ipekli ve yünlü kumaşlar, elbiseler, şeker ve sabun getirirlerdi.¹²³

Pisalıların yanı sıra Marsilyalıların, Montpellierin ve diğer Latin topluluklarının da 1236-1237'li yıllarda Anadolu'da ve hususiyetle Antalya'da ticari faaliyetler içerisinde buldukları bilinmektedir.¹²⁴ Nitekim yukarıda da bahsedildiği üzere, Kıbrıs kralının çıkarttığı 1236 tarihli bir ticari ayrıcalık belgesinde, Marsilyalı, Montpellierli ve Provensli tüccarların Antalya'ya yerleştiklerini; Selçuklu ülkesinden getirdikleri ürünleri de Kıbrıs'a pazarladıkları kaydedilmektedir.¹²⁵ Bununla birlikte Provensli tüccarların da aynı zamanda Silifke kıyılarında ticaretle uğraştıkları bilinmektedir.¹²⁶ Diğer taraftan Provensli tacirler, Konya ile Kıbrıs arasında uluslararası bir ticaret ağı örüyorlar, Kıbrıs'a şap, deri, ve ipek pazarlıyorlardı.¹²⁷ O dönem Fransız, Floransalı, Napolili ve Anjulu tüccarlar da Anadolu'da ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹²⁸

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde Venedikli, Cenevizli, Pisalı gibi İtalyan şehir devletlerine ve diğer Latin topluluklarına mensup tüccarlar, Anadolu'dan şu ürünleri ihraç etmişlerdir: hububat,

113 Louis Mery, *Historie de la Commune de Marseille*, Marseille 1841, s. 420-421; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334; Yaşar "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s.382.

114 1139 yılında İtalyan Yarımadası'nın güneyinde kurulmuş olan Napoli Krallığı hakkında bkz. H. Şakir Mahmutoglu, "Napoli", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:32, TDV Yayınları, Ankara 2006, ss.383-385.

115 Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.149.

116 Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334.

117 Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s.380.

118 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.178.

119 Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.144.

120 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 416.

121 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

122 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 416.

123 Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s.335.

124 Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s.124-125; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334; Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s.369

125 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.178.

126 Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s.338.

127 Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334; Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

128 Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, s.122-123; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.149; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334.

canlı hayvan, yapağı, deri, kereste, mazi, bitkisel ilaçlar, şap, kayatuzu, bakır, gümüş, halı, muhtelif pamuklu ve yünlü kumaşlar.¹²⁹ Bununla birlikte söz konusu bu tüccarlar, Anadolu'ya dışarıdan getirilen Çin ipeklileri, Hindistan baharatı, Rus kürkleri ve Kıpçak ya da Kafkas asıllı köleler gibi ticari emtiaları Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden alıp, transit yollar üzerinden Avrupa ülkeleri ile Mısır ve Suriye'ye pazarlamışlardır.¹³⁰ Buna karşılık Anadolu'ya İtalya, Fransa ve Flandar menşeli kâğıt, cam eşya, ipekli ve yünlü, kumaşlar ile elbise, şeker ve sabun satmışlardır.¹³¹ Ayrıca İtalyan şehir devletlerinde imal edilen kılıç, zembereklilik ok, miğfer, zırh, kalkan ve ateşli silahlar Levante'de her daim ihtiyaç duyulan savaş gereçlerindendi. Fakat hususiyetle Mısır ve Suriye'ye yapılan bu silah ticaretinin Anadolu'yu ne derecede etkilediği hususu ise tam olarak bilinmemektedir.¹³²

Türkiye Selçuklu Devleti ve diğer Levante ülkeleriyle ticari faaliyetler yürüten İtalyan şehir devletleri, Akdeniz ticaretini denetim altına almak ve ticaret yapan tüccarların canlarını ve mallarını teminat altına almak için bazı önlemler almayı da ihmal etmemişlerdir.¹³³ Bu bağlamda Doğu Akdeniz limanlarına ticari sefer yapan ticaret gemilerinin konvoylar halinde gidip gelmelerini sağlayarak, ticaret gemilerinin yılın belirli dönemlerinde ve topluca Anadolu'ya ve Levant ülkelerine gidip dönmelerine özen göstermişlerdir. Ticaret gemilerinin bu senkronize durumlarına da Farsça kervan kelimesinden türetilen *caravan* ismi verilmiştir.¹³⁴

XII. ve XIII. Yüzyıllarda Anadolu'ya ve Levant ülkelerine giden İtalyan şehir devletlerinin ticaret gemileri hususiyetle küçük yelkenli gemilerden meydana gelmiştir.¹³⁵ Ayrıca caravan uygulaması, ticaret güvenliği açısından senede iki defa münasip görülmüştür. Buna göre; ilk sefer duruma göre şubat veya mart ayında, ikinci sefer ise ağustos aylarında yapılmıştır.¹³⁶ Dolayısıyla Anadolu ve Doğu limanlarına yapılan ticari seferler altı ay gibi bir zamanda tamamlanmıştır. Bundan dolayı her caravan senede sadece bir sefer yapma olanağı bulmuştur. İlkbaharda yola çıkan bu caravan daha önce yapılan planlamaya göre yolda kısımlara ayrılmış ve Bizans'ın başşehri İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun güney ve kuzey limanları ile Kırım'a Suriye'ye ve Mısır'a uğramıştır.¹³⁷ Yukarıda bahsedilen ticaret mallarının Anadolu ve diğer ülkelerde satılmasından ve en mühimi İtalyada ve diğer Avrupa ülkelerinde ihtiyaç duyulan malların gidilen limanlarda tedarik edilmesinden sonra da dönüş yoluna çevrilen ticaret gemileri tekrar birleşerek, caravan halinde Eylül ayında İtalya'ya doğru yola çıkmışlardır.¹³⁸ Senenin bu ilk caravanı İtalya'ya giderken, ağustos ayında hareket eden ikinci caravan, kışı Anadolu ve Doğu limanlarında geçirdikten sonra ilkbaharda İtalya'ya dönmüştür. Bu durum Venedik Dukalığı ile Cenevizliler arasında sürtüşmelerin arttığı 1262 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren de güvenlik gerekçesiyle caravanlara savaş gemileri de eşlik etmiştir.¹³⁹ Fakat ilerleyen yıllarda, bu iki şehir devleti arasındaki savaş bitse de caravanlara savaş gemilerinin eşlik etmesi durumu devam etmiştir.¹⁴⁰ Dolayısıyla İtalya'dan Anadolu'ya ve Doğu limanlarına yapılan bu ticaret seferleri, bu tarihten itibaren bu şekilde olmuştur. 4 Haziran 1278'de ise Venedik senatosu yüksek harcamaları kıstak için caravanları yılda sadece bir kez ticari seferlere göndermiştir. Fakat bu durum çok uzun sürmemiş ve XIV. Yüzyıldan itibaren caravanlar yeniden yılda iki defa olmak üzere Levante'ye, Anadolu'ya ve Doğu limanlarına gönderilmişlerdir.¹⁴¹

¹²⁹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.149.

¹³⁰ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

¹³¹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.71.

¹³² Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s.380; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.605.

¹³³ Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s.380.

¹³⁴ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

¹³⁵ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.334.

¹³⁶ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

¹³⁷ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.335.

¹³⁸ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.180.

¹³⁹ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.336.

¹⁴⁰ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.68.

¹⁴¹ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.180.

Türkiye Selçuklu Devleti, Sultan Alâeddin Keykubad döneminde ticaret hacmi bakımından doruk noktasına ulaşmış ve doğru politikalar neticesinde de tarım, sanayi ve yer altı kaynaklarının merkezi konumuna gelmiştir.¹⁴² Anadolu bir tahıl, pamuk ve pirinç ambarı olduğu için bu ürünlerin fazlası özellikle İtalyan ve diğer Latin tüccarlar tarafından çevre ülkelere ve Avrupa devletlerine ihraç edilmiştir.¹⁴³ Bu ürünlerden başka, küçük ve büyükbaş hayvanlarda dış devletlere ihraç edilmiştir. Kastamonu da yetiştirilen değerli atlar da yüksek meblağlarla ihraç edilen mallardandı.¹⁴⁴ Ayrıca, bakır, demir, şap ve tuz da ihracı gerçekleştirilen diğer ticari emtialardandı. Yine Sivas ve Ulukışla'da demir, Kastamonu'da bakır, Bayburt'ta gümüş ve Şebinkarahisar'da şap madenleri önemli ticari ürünlerindendi.¹⁴⁵ Nitekim İtalyan şehir devletlerine ihracı yapılan şapın büyük bir bölümü Şebinkarahisar'dan çıkarılıyordu.¹⁴⁶

İhraç edilen ürünler arasında Türklere ve Anadolu'ya has halı, kilim, yünlü, pamuklu ve ipeklilik kumaşlar da Avrupa devletlerine ihraç edilen ürünler arasında mühim bir yer tutuyordu.¹⁴⁷ Keza o dönem, İtalyan şehir devletleri ve diğer Avrupa devletlerinden gelen talep üzerine, Malatya'da bulunan dokuma tezgâhlarının sayısı arttırılmıştı. Erzurum, halıların Avrupa'ya ve dünyanın çeşitli ülkelerine pazarlandığı bir pazaryeri konumuna gelmişti.¹⁴⁸ Antalya ipeklileri, Muş bezleri, Ankara ve Sivas yünlü kıyafetleri, Kastamonu derileri ve Türkmen halıları tüm dünyada nam salmıştı. Hatta Fransa Orleans dukası Louis, Alâeddin Keykubad döneminde Sivas'tan on iki kadife halı sipariş etmişti.¹⁴⁹ Kâşihâneler'de imal edilen çiniler yalnız ülke içerisinde kullanılmayıp, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelere satılıyordu.¹⁵⁰

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde yukarıda bahsedilen ihracat dışında ithalat da ülke ekonomisinde önemli bir yekun oluşturuyordu.¹⁵¹ Nitekim o dönem, Anadolu'ya Avrupalı tüccarlar vasıtasıyla Hindistan'dan baharat, kılıç; Gürcistan'dan kalkan; Avrupa'dan koku, bez, kalkan, zırh, fener, tolga, Rumi atlaslar; Şam ve Mısır'dan şeker, Irak'tan cam, Bulgar, Rus ve Kıpçak ülkelerinden deri, keten, kürk, hayvansal ürünler ve çok sayıda köle ihraç ediliyordu.¹⁵²

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde en mühim ticari güzergâh ise güney-kuzey kervan yoluydu. Bu yol, Antalya ve Alanya'dan başlayıp, Burdur, Isparta, Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum'dan İran, Gürcistan ve Trabzon Limanı'nda nihayete ererdi.¹⁵³ Hanların diziliş yönleri kontrol edildiğinde Antalya, Burdur, Isparta, Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Sinop, Antalya, Burdur, Isparta, Konya, Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Sinop güzergahları da tacirler tarafından izlenen yollar arasında bulunuyordu.¹⁵⁴ Tacirler Konya ve Tebriz arasındaki yolu kırk günde geçebiliyorlardı.¹⁵⁵ Sultan Alâeddin Keykubad döneminde zirveye ulaşan kervansaray ve hanlar, her 20-40 km' de bulunan dünya tarihinde emsalsiz ve orijinal yapılardandı.¹⁵⁶ Sadece Kayseri ve Sivas rasında en az yirmi tane han olduğu bilinmektedir.¹⁵⁷ Ayrıca, 1155 ile 1308 yılları arasında Selçuklu ülkesinde ayakta kalan ya da adı bilinen en az yüz tane kervansaray ve han tespit edilmiştir.¹⁵⁸ Üç gün süreyle insanların ağırlandığı

¹⁴² Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 417.

¹⁴³ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", 370.

¹⁴⁴ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.69.

¹⁴⁵ Başta, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 16; Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s.380.

¹⁴⁶ Abdulhalik Bakır, "Orta çağ İslam Dünyasında Madenler ve Maden Sanayii", *Belleten Dergisi*, cilt: 61, say:231, TTK Yayınları, (Aralık-1997), ss.519-595, s.545-546

¹⁴⁷ Faruk Sümer, "Anadoludaki Türk Halıcılık Tarihine Dair En Eski Bilgiler" *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı:32 Ankara 1984 s.46-48; Abdulhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi" *Belleten Dergisi*, cilt:64, say:231, TTK Yayınları, (Aralık-2000), ss.749-826, s.806.

¹⁴⁸ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 381.

¹⁴⁹ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", 370.

¹⁵⁰ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s.70.

¹⁵¹ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s.382.

¹⁵² Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

¹⁵³ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", 365.

¹⁵⁴ Osman Turan, "Selçuk Kervansarayları" s.474.

¹⁵⁵ İsmet Kayaoğlu, "Selçuklular Döneminde Konya'da Ticari Hayata bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 1, Konya 1992, s.109.

¹⁵⁶ Osman Turan, "Selçuk Kervansarayları", s.471.

¹⁵⁷ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.106.

¹⁵⁸ Hülya Yiğit, "Ekonomik ve Sosyal Açından Selçuklu Kervansaray Vakıfları" *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı: 157, Ağustos 2005, s. 68.

bu mekanlarda hastalara bakılır, hayvanların bakımları yapılır, hatta ihtiyaç sahiplerine elbise ve ayakkabı dahi verilirdi.¹⁵⁹ Gelirine bakılmaksızın her misafire üç okka ekmek (yaklaşık 3 kg) ve yüz dirhem (280 gr) pişmiş et ikram edilirdi.¹⁶⁰ Ayrıca çalışanların maaşları da dahil olmak üzere bir kervansarayın yıllık gideri yaklaşık 40.000-50.000 dirhem arasındaydı. Bu giderin büyük bir kısmı da vakıflar aracılığıyla karşılanıyordu.¹⁶¹

Her alanda olduğu gibi ticarete de ülkesine muazzam bir dönem yaşatan Sultan Alâeddin Keykubad, ülkesindeki milletlerarası ticareti daha cazip bir düzleme oturtmak için mühim tedbirler almış,¹⁶² ticari yolların emniyetine rağmen, değerli ticari ürünler taşıyan büyük kervanların karada düşmanlar ya da Türkmenler, denizlerde de yabancı eşkıyalar tarafından zarara uğratılması durumunda bunların zararlarını devlet hazinesinden karşılanmasını sağlamış ve böylelikle ilk kez tabiri caizse devlet sigortasını yürürlüğe koymuştur.¹⁶³

Sultan Alâeddin Keykubad, Venedik Dukalığı ile imzaladığı ticaret anlaşmasıyla İtalyan şehir devletleri ve diğer Latin topluluklarıyla ticari iş birliğiyle beraber siyasi bir iş birliği oluşturmayı da amaçlamıştır.¹⁶⁴ Dolayısıyla Sultan Alâeddin Keykubad'ın İtalyan şehir devletleri ve diğer Avrupa devletleri karşısında takip ettiği ticaret politikasının ekonomik neticeleri olduğu kadar siyasi neticeleri de olmuştur.¹⁶⁵ Zira Venedikliler ile yapılan ticaret anlaşmasından sonra Anadoluya iktisadi bir canlılık geldiği gibi, siyasi konjonktürde de Türkiye Selçuklu Devleti, sınır komşusu olan Bizans İmparatorluğu ve diğer bölgesel güçler karşısında daha da kuvvetli bir konuma gelmiştir.¹⁶⁶

Sultan Alâeddin Keykubad'ın İtalyan şehir devletleri ve diğer Avrupa devletleriyle ekonomi temelli kurduğu olumlu münasebetler neticesinde, Anadolu her anlamda yeni bir bakış ve çehre kazanmıştır.¹⁶⁷ Hiç şüphe yok ki Anadolu'nun büründüğü bu yeni çehre, Türkiye Selçuklu Devleti'ni Avrupa ve Ortadoğu ticaretinde önemli bir yere getirerek, Türkiye Selçuklu Devleti'nin bölgedeki siyasi ve ticari prestijini arttırmıştır.¹⁶⁸

5. SONUÇ

1220-1237 yılları arasında yaklaşık on sekiz yıl boyunca Selçuklu tahtında hüküm süren Sultan Alâeddin Keykubad, Türkiye Selçuklu Devleti'ne siyasi, askeri, ticari ve kültürel olarak en azametli dönemlerini yaşatmıştır. Yaptığı başarılı icraatlarından dolayı tarihte Uluğ Keykubad lakabıyla da anılan Sultan Alâeddin Keykubad, dış siyasetini hususiyetle Moğol tehdidi ve ticaret güvenliği konuları üzerine inşa etmiştir. Nitekim Alâeddin Keykubad, tahta çıkar çıkmaz ilk olarak Moğol tehdidine karşı, ülkesinin dört bir tarafındaki kaleleri onartmış, yeni kaleler inşa ettirmiş ve Moğollarla barış yapmak istemiştir. Ardından da Türkiye Selçukluları için en mühim konuların başında gelen ticaret konusuna ağırlık vermiş ve bu konuda hem yolların güvenliği hem de tüccarların rahat ticaret yapabilmesi için faaliyetlerde bulunmuştur. Keza Sultan Alâeddin Keykubad, tahtta çıktıktan hemen sonra Venediklerle ticari anlaşmalar imzalamış, ilk seferini de güney-kuzey ticaret yolunun güvenliğini sağlamak için Alâiye üzerine gerçekleştirmiştir. Daha sonra Alâeddin Keykubad, yine ticari nedenlerden dolayı Suğdak ve Ermeniler üzerine seferler düzenleyerek, Türkiye Selçuklu Devleti'ni bölgede önemli bir ticaret merkezi konumuna getirmiştir. Ayrıca, başarıyla neticelenen bu seferler sonucunda Ruslar, Kıpçaklar ve Ermeniler Alâeddin Keykubad'ın yüksek hâkimiyetini kabul etmişlerdir.

¹⁵⁹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.105.

¹⁶⁰ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", 365.

¹⁶¹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s.106. Osman Turan, "Selçuk Kervansarayları", s.483.

¹⁶² Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", 382.

¹⁶³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.416.

¹⁶⁴ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s.369.

¹⁶⁵ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.417.

¹⁶⁶ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s.369.

¹⁶⁷ Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s.340.

¹⁶⁸ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 369; Bedirhan, "Türkiye Selçuklu Sultanlarının Milletlerarası Ticareti Geliştirmek İçin Yürüttüğü Faaliyetler ve İzlediği Politikalar", s.493.

Yine Alâeddin Keykubad'ın İtalyan şehir devletleri ile olan münasebetleri de olumlu yönde olmuştur. Zira Sultan, tahtta çıktıktan hemen sonra ülke ticaretini geliştirmek ve Selçuklu tüccarlarının açık denizlerde daha rahat ticaret yapabilmeleri için Venediklilerle iki yıl geçerliliği olan bir ticaret anlaşması yapmıştır. Alâeddin Keykubad'ın Kıbrıs Latinleri ve Antakya Haçlı Prinkepsliği ile olan ilişkileri de genel olarak iyi yönde ilerlemiştir. Hatta Sultan, 1225 yılında Ermeniler üzerine düzenlediği seferde, Antakya Haçlı Prinkepsi VI. Bohemond ile ittifak bile yapmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad, Moğolları Anadolu'ya sevk eden Gürcüler üzerine de sefer düzenlemiş ve bu sefer neticesinde Gürcülerin kırka yakın kalesini alarak, Gürcülere hâkimiyetini kabul ettirmiştir. Bundan başka, Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine seferler düzenlemiş ve bu seferler sonucunda da Trabzon Rum İmparatorluğu'na 1214 yılında yapılan anlaşmadan daha ağır bir anlaşma imzalatmıştır.

KAYNAKLAR

- Bakır, A. (1997). “Orta çağ İslam Dünyasında Madenler ve Maden Sanayii”, *Belleten Dergisi*, cilt: 61, say:231, TTK Yayınları, Ankara. ss.519-595.
- Bakır, A. (2000). “Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi” *Belleten Dergisi*, cilt:64, say:231, TTK Yayınları, Ankara. ss.749-826, s.806.
- Balducci, P. F. (1936). *La Pratica Della Mercatura*, Ed. A. Evans, Medieval Academy of America 24, (Cambridge, Mass).
- Baştav, Ş. (1989). *Bizans İmparatorluğu Tarihi (1261-1461)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Baykara, T. (1998). *Türkiye Selçuklular Devrinde Konya*, İl Kültür Müd. Yay., Konya.
- Bedirhan, Y. (2006). “Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, (Mart), s.333.
- Bedirhan, Y. (2014). “Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, cilt:5, sayı:9, s.332.
- Bedirhan, Y. (2015). “Türkiye Selçukluları Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı: 24, Aralık, s. 32.
- Burgu, Y. S. (2011). *Anadolu Selçukluları: Alâeddin Keykubad ve Zamanı*, Selenge Yayınları, İstanbul.
- Cahen, Cl. (1979). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Trc. Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul.
- Cahen, Cl. (2001). “13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret”, Çev. Aykut Derman, *Cogito*, sayı: 29, ss. 132-143.
- Çavuşdere, S. (2009). “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar “*Tarih Okulu Dergisi*, sayı:4, Erişim Tarihi: 24 Mart 2018.
- Delilbaşı, M. (1980). “Ortaçağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış”, *Belleten Dergisi*, cilt:47, sayı:185, s.97.
- Fleet, K. (1999). *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, Cambridge.
- Gallotta, A. (1997). “Ceneviz”, TDV İslam Ansiklopedisi, cilt:7, TDV Yayınları, Ankara. ss.363-365.
- Güçlüay, S. (1999). *Selçuklular Döneminde Ortadoğu'da Ticaret (XIXIII. Yüzyıllar)*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elâzığ.

- Güçlüay, S. (2002). “Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Heyd, W. (2000). *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara.
- İbn Battuta (2004). *Seyahatnâme*, Çev.: A. Sait Aykut, c. 1, İstanbul.
- İbn Bibi (2014). *el-Evamirü'l-Ala'iyeye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeye, Selçukname*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara.
- İbnü'l Esir (1987). *el Kâmil Fi't-Tarih*, cilt:11-12, Çev. Ahmet Ağırakça, Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul.
- Jacoby, D. (1994-1997). “Silk Crosses the Mediterranean”, *Le vie del Mediterraneo. Idee uomini, oggetti (Secoli XI-XIV.)*, Ed. G. Airaldi, Genova 19-20 Nisan, Genova 1997, ss. 55-79, s.75-76.
- Kayaoğlu, İ. (1981). “Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat” *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 24, s. 365.
- Kayaoğlu, İ. (1992). “Selçuklular Döneminde Konya'da Ticari Hayata bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 1, Konya.
- Mahmutoğlu, H. Ş. (2006). “Napoli”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:32, TDV Yayınları, Ankara. ss.383-385.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah (2001). *Camiu'd Düvel-Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Çev. Ali Öngül, Akademi Kitapevi Yayınları, İzmir.
- Pedani, M. (2013). “Venedik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:43, TDV Yayınları, Ankara 2013, ss.44-47.
- Polat, M. S. (2002). “Selçuklu Türkiyesi'nde Ticaret” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara. ss.379-380.
- Sümer, F. (1984). “Anadoludaki Türk Halıcılık Tarihine Dair En Eski Bilgiler” *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı:32 Ankara.
- Turan, O. (1946). ”Selçuk Kervansarayları” *Belleten Dergisi*, cilt:10, sayı:39, TTK Yayınları, ss.471-496.
- Turan, O. (1967). “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri”, *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt:28, sayı:110, s.216.
- Turan, O. (1988). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, TTK Yayınları, Ankara.
- Turan, O. (1999). *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Turan, O. (2015). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Turan, Ş. (1990). *Türkiye-İtalya İlişkileri I. Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Turan, Ş. (2003). “Levant”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:27, TDV Yayınları, Ankara. ss.145-147.
- Uyumaz, E. (2003). *Sultan Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara.
- Wilhelm Von Rubruk (2001). *Moğolların Büyük Hanına Seyahat 1253-1255*, Çev. Ergin Ayan, Ayışığı Kitapları, İstanbul.
- Yiğit, H. (2005). “Ekonomik ve Sosyal Açından Selçuklu Kervansaray Vakıfları” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı: 157, İstanbul.

Zibaldone Da Canal (1994). *Merchant Culture in Fourteenth Century Venice*, Çev.: John E. Dotson, Medieval & Renaissance Texts & Studies, Binghamton, New York.